

مقدمه‌ای بر اقتصاد ایران

اقتصادایران همواره به‌پرسش‌ها و چالش‌های پیچیده‌ای روبه‌رو بوده است؛ از وابستگی به نفت گرفته تا مسائل تورم، بیکاری و توسعه‌نیافتگی. کتاب «مقدمه‌ای بر اقتصاد ایران» نوشته دکتر عباس شاکری، اقتصاددان مطرح و استاد مرجع در فضای دانشگاهی، تلاشی است روشمند و تحلیلی برای واکاوی همین چالش‌ها و ارائه تصویری واضح از ساختارها و مشکلات اقتصادی کشور. این کتاب با نگاهی تاریخی – تحلیلی، نه‌تنها ریشه‌های مسائل اقتصادی ایران را در گذر زمان بررسی می‌کند، بلکه به تحلیل فضای کنونی و نقش عوامل داخلی و خارجی در شکل‌دهی به این فضا می‌پردازد. نویسنده با زبانی روان و به دور از پیچیدگی‌های غیرضروری، مفاهیم اساسی اقتصاد ایران را توضیح داده و به موضوعاتی مانند «نقش نفت در اقتصاد»، «چالش‌های بخش صنعت و کشاورزی»، «موانع توسعه پایدار» و «تحریم‌ها و آثار آن» می‌پردازد. اما این کلان مسائل، نویسنده را از پرداخت به اجزا مهم نپایدی اقتصاد ایران مانند «فلج بانکی» و «بورس اوراق بهادار» باز نداشته و در فصولی مختص به این‌نهادها به شکل جزئی به آسیب‌شناسی و بررسی مشکلات آن پرداخته است. ویژگی برجسته این کتاب، جامعیت و اتکای آن بر داده‌های مستند است که‌به مخاطب کمک‌می‌کند تحلیلی مبتنی بر واقعیت داشته باشد. این اثر تنها به بیان مشکلات بسنده نکرده و با نگاهی راهبردی، چارچوب‌هایی برای سیاست‌گذاری و بهبود وضعیت اقتصادی ارائه می‌دهد.

«مقدمه‌ای بسر اقتصاد ایران» می‌تواند برای طیف گسترده‌ای از خوانندگان، از دانشجویان و پژوهشگران گرفته تا روزنامه‌نگاران و علاقه‌مندان به مسائل عمومی کشور، به عنوان یک منبع قابل اعتماد و روشنگر عمل کند. مطالعه این کتاب گامی ضروری برای درک عمیق‌تر شرایط امروز و اندیشیدن به فردای بهتر اقتصادی ایران است.

اخبار

تأیید سلامت آب معدنی ایرانی

رئیس اتاق بازرگانی ایران و عمان گفت: پیگیری‌های وزارت امور خارجه و رایزنی‌های اتاق بازرگانی بر سلامت آب معدنی صادراتی به عمان تأکید دارد. جمال رازقی درباره ممنوعیت ورود آب معدنی ایران به عمان و کشورهای حاشیه‌خلیج‌فارس گفت: تولیدکنندگان آب معدنی ایران بویژه واحدهای استان چهارمحال‌وختیاری، به دلیل کیفیت بالای محصولات خود، سال‌ها به عمان و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس صادر می‌کردند. چندی پیش رسانه‌های این کشورها اعلام کردند ۲ نفر عمانی پس از مصرف آب معدنی ایرانی دچار مشکل شده و جان خود را از دست داده‌اند. رازقی در ادامه افزود: پیگیری‌های وزارت امور خارجه و رایزنی‌های بازرگانی نشان داد سلامت کالا تأیید شده است، نمونه‌برداری‌های انجام شده در مقصد و ایران سلامت آب معدنی را تأیید کرده و مشخص شد بطری‌ها پلمب نداشته و مواد مخدر به آن‌ها تزریق شده بود. بنابراین آب معدنی ایرانی هیچ نقشی در این حادثه نداشت و علت مرگ مرتبط با مواد خارجی در بطری بوده است. وی گفت: با این حال، پس از انتشار این اخبار، مصرف آب معدنی ایران به طور موقت در عمان و چند کشور حاشیه خلیج‌فارس ممنوع شد. این محدودیت باعث شد تولیدکنندگان ایرانی بازار خود را از دست بدهند و حتی در بازار داخلی نیز اثر منفی بر اعتبار محصول ایجاد شود. رئیس اتاق بازرگانی ایران و عمان با اشاره به ادامه حیثیت واحدهای تولیدی آب معدنی ایرانی تأکید کرد: وزارت بهداشت و امور بین‌الملل باید پیگیر این موضوع بوده و نسبت به اعاده حیثیت واحدهای تولیدی اقدام کنند. گواهی سلامت کالا و حمایت دیپلماتیک برای بازگرداندن اعتبار و بازار محصول ضروری است تا حیثیت کالای با کیفیت ایرانی حفظ شود.

پایان چک‌های بی‌محل با صیاد جدید

بر اساس «شیوه‌نامه مربوط به تعیین سقف اعتبار مجاز صدور چک» در زمان ثبت و صدور چک توسط مشتری، ذی‌نفع این امکان را داراست که قبل از پذیرش چک در بسترهای مربوط، گزارش اعتباری صادرکننده چک را مشاهده کند. رئیس گروه سامانه‌های تنظیم‌گری و نظارت بانک مرکزی گفت: بر اساس «شیوه‌نامه مربوط به تعیین سقف اعتبار مجاز صدور چک» در زمان ثبت و صدور چک توسط مشتری، ذی‌نفع این امکان را داراست که قبل از پذیرش چک در بسترهای مربوط، گزارش اعتباری صادرکننده چک را مشاهده کند. بر این اساس، امکان تصمیم‌گیری مبنی بر پذیرش/عدم پذیرش چک برای ذی‌نفع فراهم می‌شود. همچنین اعطای دسته چک پس از حصول اطمینان از اهلیت اعتباری متقاضی، از طریق سامانه صیاد انجام می‌شود. داوود نوروزی گرمی با اشاره به تمهیدات بانک مرکزی در زمینه امکان اجرای آزمایشی فرآیند اخذ گزارش اعتباری متقاضی دسته چک در ۶ و ۲۱ مکرر قانون صدور چک مبنی بر ارائه گزارش اعتباری متقاضی دریافت دسته چک برای بانک‌ها و همچنین گزارش وضعیت اعتباری صادرکننده برای آگاهی ذی‌نفع چک، موضوع از سال گذشته در دستور کار حوزه تنظیم‌گری و نظارت بانک مرکزی قرار گرفته و در این زمینه ضمن تدوین «شیوه‌نامه مربوط به تعیین سقف اعتبار مجاز صدور چک» بر اساس مدل (الگو)های مربوط و اخذ مصوبه از هیات عالی محترم بانک مرکزی، در حال حاضر امکان اجرای آزمایشی فرآیند اخذ گزارش اعتباری متقاضی دسته چک و ثبت چک جدید فراهم شده است. وی در ادامه بیان داشت: بانک عامل پس از دریافت درخواست دسته چک متقاضی، نسبت به اخذ و بررسی گزارش پیشرفته اعتباری وی اقدام کرده و پس از حصول اطمینان از اهلیت اعتباری ایشان، اعطای دسته چک از طریق سامانه صیاد انجام می‌شود. رئیس گروه سامانه‌های تنظیم‌گری و نظارت با تأکید بر اینکه در زمان ثبت و صدور چک توسط مشتری نیز، ذی‌نفع این امکان را داراست که قبل از پذیرش چک در بسترهای مربوط، گزارش اعتباری صادرکننده چک را مشاهده کند، خاطرنشان کرد: بر این اساس، امکان تصمیم‌گیری مبنی بر پذیرش/عدم پذیرش چک برای ذی‌نفع فراهم می‌شود.

رئیس دستگاه قضا درباره مشکلات بانک آینده به بانک مرکزی هشدار داد

بانک‌های ناتراز در ترازوی عدالت

فلج کرده، بلکه فشار مضاعفی بر منابع بانک مرکزی و اعتماد عمومی وارد آورده است.

بررسی صورت‌های مالی بانک‌ها تا پایان خرداد ۱۴۰۴ نشان می‌دهد شکاف میان بانک‌های سودده و زیان‌ده به طرز نگران‌کننده‌ای افزایش یافته است. در حالی که برخی بانک‌ها مانند ملت، تجارت و صادرات با سود انباشته قابل توجه در وضعیت باثباتی قرار دارند، گروهی دیگر با زیان‌های سنگین و ساختاری، عملاً در وضعیت هشدار قرار گرفته‌اند و زنگ خطر را برای کل شبکه بانکی کشور به صدا درآورده‌اند.

بر اساس داده‌های تحلیلی، ۷ بانک شامل آینده، سرمایه، ایران‌زمین، دی، شهر، پارس‌سیان و ملل در مجموع بیش از ۴۶۳ هزار میلیارد تومان زیان انباشته ثبت کرده‌اند. بانک آینده با ۳۰۱ هزار میلیارد تومان در صدر این فهرست قرار دارد که به‌تنهایی معادل بیش از ۶۵ درصد کل زیان این گروه است

این بانک‌ها به کنترل هزینه‌ها، سرمایه‌گذاری‌های هدمفمند و توسعه خدمات دیجیتال، می‌توانند به سود انباشته قابل توجهی دست یابند اما به دلیل عدم برخورد با آنها همچنان روال گذشته خود را ادامه داده‌اند. کارشناسان هشدار می‌دهند تداوم این شکاف، بدون مداخله قاطع بانک مرکزی، می‌تواند به چالش فراگیر در نظام بانکی منجر شود. از این رو افزایش سرمایه از محل آورده نقدی، تعیین تکلیف دارایی‌های غیرمولد و بازنگری در سیاست‌های اعتباری، از جمله اقداماتی است که باید فوراً در دستور کار قرار گیرد.

■ **چرا بانک مرکزی در برخورد با بانک‌های ناتراز منفعل است؟**

در دوره ریاست محمدرضا فرزین بر بانک مرکزی، ناترازی بانک‌ها یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظام پولی کشور بوده است، به طوری که زیان انباشته بانک آینده یک روند صعودی دارد و این بانک در بازه ۳ ماه نخست اسمال ۳۰۰ هزار میلیارد تومان از بانک مرکزی استقراض کرده است.

این عملکرد بانک آینده در سال جاری نشان می‌دهد با وجود هشدارهای مکرر رئیس کل بانک مرکزی به بانک‌های ناتراز که از سال گذشته اعلام می‌کرد، همچنان بدون پاسخ عملی باقی مانده و به رشد پایه پولی و تورم مزمن دامن زده است. در واقع فرزین بارها در محافل رسمی و رسانه‌ای از ضرورت اصلاح ساختار بانکی سخن گفته و بر لزوم مداخله جدی بانک مرکزی تأکید کرده اما بسیاری از بانک‌های ناتراز بدون هیچ اصلاح بنیادینی به فعالیت خود ادامه داده‌اند. شاید مهم‌ترین حلقه مفقوده این رویکرد عدم ارائه راهکار و واکنش قاطع در انحلال بانک‌های ناتراز بوده است، چراکه هم‌اکنون ضمانت اجرایی لازم برای این اقدام در اختیار بانک مرکزی است. این انفعال باعث شده ناترازی بانکی که به معنای شکاف میان تعهدات جاری بانک‌ها و دارایی‌های نقدشونده آنهاست، در سال‌های اخیر بویژه در بانک‌های خصوصی و مؤسسات مالی به سطحی بالاتر از حد مجاز رسیده است. اضافه‌برداشت‌های مکرر از منابع بانک مرکزی، سرمایه‌گذاری‌های پربریک و مطالبات غیرجاری، موجب شده برخی بانک‌ها عملاً با تزریق پول پر قدرت زنده بمانند و این روند، مستقیماً به رشد پایه پولی منجر شده است. نمونه بارز این وضعیت، بانک آینده است که طبق گزارش‌های رسمی، در سال ۱۴۰۱ حدود ۲۵ درصد از رشد پایه پولی کشور را به‌تنهایی رقم زده است. با وجود هشدارهای متعدد، هیچ اقدام اصلاحی مؤثری برای مهار این ناترازی نشده و بانک همچنان در مدار بحران باقی مانده است.

■ **نسبت کفایت سرمایه در شبکه بانکی ایران**
در سال جاری، نسبت کفایت سرمایه در شبکه بانکی ایران پس از سال‌ها رکود به ۲ درصد رسیده است. با این‌حال، بخش قابل توجهی از بانک‌ها همچنان زیر سطح استانداردهای جهانی قرار دارند و فاصله زیادی با حداقل‌های مطلوب دارند. کفایت سرمایه به‌عنوان شاخصی کلیدی برای سنجش توان بانک‌ها در مقابله با ریسک‌های مالی و حفظ حقوق سپرده‌گذاران، طی سال‌های گذشته در بسیاری از بانک‌های ایرانی منفی یا بسیار پایین بوده و همین امر، نگرانی‌های جدی در حوزه ثبات مالی ایجاد کرده است.

بر اساس گزارش رسمی بانک مرکزی، وضعیت کفایت سرمایه بانک‌ها در سال ۱۴۰۴ هنوز شکننده و ناپایدار تلقی می‌شود. در اسفند ۱۴۰۳، میانگین کفایت سرمایه شبکه بانکی کشور ۲ درصد بود که در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی که حداقل ۸ درصد را توصیه می‌کند، نشان‌دهنده عقب‌ماندگی ساختاری است. از مجموع ۲۹ بانک بورسی و دولتی، تنها ۲۳ بانک کشور دارای نسبت مثبت کفایت سرمایه هستند و ۶ بانک همچنان با نسبت منفی فعالیت می‌کنند. برای نمونه کفایت سرمایه بانک آینده منفی ۱۴۰ است، این بانک‌ها عمدتاً با مشکلاتی نظیر زیان انباشته، مطالبات غیرجاری و ضعف در مدیریت منابع مواجهند که مانع اصلاح ساختار مالی آنها شده است.

در همین دوره، سرمایه ثبتی شبکه بانکی نیز رشد قابل توجهی داشته و از ۳۳۰ هزار میلیارد تومان در پایان سال ۱۴۰۰ به ۸۵۲ هزار میلیارد تومان در پایان سال ۱۴۰۳ رسید. با صدور مجوزهای جدید افزایش سرمایه، پیش‌بینی می‌شود این رقم تا پایان سال ۱۴۰۴ به ۱،۳۵ هزار هزار میلیارد تومان برسد. با وجود این رشد اسمی، کارشناسان هشدار می‌دهند ضعف در کفایت سرمایه برخی بانک‌ها همچنان پابرجاست و می‌تواند ریسک سیستماتیک را افزایش دهد. در صورت بروز چالش‌های اقتصادی یا تورمی، توان پاسخگویی این بانک‌ها به تعهدات مالی بشدت کاهش خواهد یافت. در چنین شرایطی، بانک مرکزی باید نظارت دقیق‌تری بر فرآیند افزایش سرمایه، اصلاح ساختار مالی و کنترل ریسک اعتباری بانک‌ها اعمال کند. تحقق اهداف برنامه هفتم توسعه که دستیابی به کفایت سرمایه حداقل ۸ درصد برای تمام بانک‌ها را تا پایان دوره مقرر کرده، نیازمند اصلاحات ساختاری، افزایش سرمایه از محل آورده نقدی یا تجدید ارزیابی دارایی‌ها و کاهش مطالبات معوق است. تنها در این صورت می‌توان به بازسازی اعتماد عمومی و تقویت تاب‌آوری نظام بانکی کشور امیدوار بود.

■ **وضعیت زیان انباشته در نظام بانکی کشور**
در نیمه نخست سال ۱۴۰۴ وضعیت زیان انباشته در نظام بانکی کشور به نقطه‌ای بحرانی رسیده است؛ به‌طوری‌که مجموع زیان ۷ بانک بزرگ از مرز ۴۶۰ هزار میلیارد تومان عبور کرده و بانک آینده با ثبت ۳۰۱ هزار میلیارد تومان، به‌تنهایی بیش از دوسوم این زیان را به خود اختصاص داده است که نه‌تنها ترازنامه این بانک را

گروه اقتصادی: حجت‌الاسلام‌والمسلمین غلامحسین محسنی‌اژه‌ای، رئیس دستگاه قضا روز گذشته در دیدار با دانشجویان استان ایلام گفت: «درباره پرونده بانک آینده ۴ سال است فشار می‌آورم که بانک مرکزی وظایف و اختیارات دارد و باید به وضعیت این بانک رسیدگی کند. درباره مشکلات بانک آینده آیا باید قوه‌قضائیه وارد شود یا بانک مرکزی؟ در این باره و ورود به موضوع آن، بانک مرکزی وظایفی دارد. گرفتن مدیران متخلف بانک منجر به اصلاح رویه بانک نمی‌شود. در پرونده بانک سرمایه به بانک مرکزی و مسؤولان فشار آوردم که باید به موضوع ورود کنید و اگر این اتفاق نیفتد، شما و مدیران بانک را هم‌زمان تحت تعقیب قرار می‌دهم. رئیس کل بانک مرکزی در جلسات قبول کرد که در موضوع بانک آینده اختیار صد درصدی دارد. به آقای فرزین گفتم اگر در این مورد از اختیارات خود استفاده نکنی متعرض شما خواهم شد».

این مقام مسؤول تأکید کرد: «اصلاح نظام بانکی نباید صرفاً با تغییر اسامی مدیران یا جابه‌جایی افراد متوقف شود، بلکه باید بر مبنای قوانین بالادستی، اختیارات قانونی بانک مرکزی و نظارت دقیق نهادهای ذی‌ربط پیش رود. با وجود افزایش اختیارات بانک مرکزی، برخی تصمیمات مدیریتی در بانک‌های خصوصی همچنان منجر به تشدید مشکلات شده است.»

بانک آینده در سال‌های اخیر به دلیل انحراف منابع آن به پروژه‌های خاص مانند ایران‌مال یکی از جدی‌ترین ناترازی مالی در نظام بانکی کشور شده که حتی پایه پولی و نقدینگی کشور را تحت تأثیر قرار داده است. هشدارهای قضایی نشان می‌دهد که وضعیت این بانک از خط قرمز عبور کرده و نیازمند مداخله فوری و اصلاحات بنیادین است.

اطهارات اخیر رئیس قوه قضائیه درباره بانک آینده، بار دیگر توجه افکار عمومی و نهادهای تصمیم‌گیر را جلب کرده است. ناترازی، به‌عنوان شکاف میان تعهدات جاری و دارایی‌های نقدشونده، در بانک آینده به دلیل انباشت بدهی‌ها، مطالبات مشکوک‌الوصول و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در املاک، به سطحی نگران‌کننده رسیده است. طبق گزارش معاونت نظارت بانک مرکزی، دی‌ماه ۱۴۰۳ مجموع ناترازی شبکه بانکی کشور حدود ۷۳۰ هزار میلیارد تومان برآورد شد که سهم ۴۰ درصدی از آن به بانک آینده اختصاص دارد.

این ناترازی نه‌تنها توان پاسخگویی بانک به تعهدات روزمره را مختل کرده، بلکه فشار مضاعفی بر منابع جاری مرکزی وارد آورده و به روند خلق پول و افزایش تورم دامن زده است. در این میان، سرمایه‌گذاری‌های سنگین بانک آینده در پروژه‌هایی مانند ایران‌مال، که نقدشوندگی پایینی دارند، منابع بانک را در دارایی‌های غیرمولد قفل کرده است. ضعف در مدیریت ریسک، نبود شفافیت در صورت‌های مالی و عدم پاسخگویی به سپرده‌گذاران، این بانک را در موقعیتی حساس قرار داده است.

رئیس قوه قضائیه با صراحت اعلام کرده تعویض مدیران متخلف به‌تنهایی کافی نیست و بانک مرکزی باید با استفاده از اختیارات قانونی خود، مسیر اصلاح ساختاری را آغاز کند. این در حالی است که رئیس کل بانک مرکزی نیز اذعان کرده درباره بانک آینده «اختیار صد درصدی» دارد اما تاکنون اقدام مؤثری برای مهار بحران انجام نشده است. این تعلل، نه‌تنها اعتماد عمومی به نظام بانکی را تضعیف کرده، بلکه موجب شده تبعات ناترازی بانک آینده گریبان اقتصاد را بگیرد. به همین دلیل دستگاه قضایی ممکن است به حوزه‌ای بانکی ورود کند که اساساً نشانه ضعف عملکرد تخصصی بانک مرکزی در ساماندهی بانک‌های ناتراز است.

بنابراین در مقطع کنونی برای عبور از ناترازی، در نظام بانکی کشور انجام مجموعه‌ای از اقدامات فوری و ساختاری ضروری است؛ از جمله بازنگری در ترازنامه بانک آینده، تعیین تکلیف پروژه‌های غیرمولد، ارتقای شفافیت مالی و اعمال نظارت مستمر بر جریان نقدینگی بانک. همچنین اصلاح مدل کسب‌وکار بانک و محدودسازی فعالیت‌های غیر تخصصی می‌تواند به کاهش ریسک و بازسازی اعتماد عمومی کمک کند.

تعویق در اصلاح عملکرد این بانک باعث شده وضعیت بانک آینده در سال ۱۴۰۴ بسیار بدتر شود و ناترازی ساختاری آن منجر شده دست به دریافت سپرده‌هایی با نرخ‌های بالاتر زند و این مساله به مشکلات بانک دامن می‌زند. از این رو اگر مولدسازی دارایی منقول بانک با اصلاحات جدی، نظارت مؤثر و اراده اجرایی همراه نشود، می‌تواند به چالش گسترده‌تری در نظام بانکی کشور منجر شود. اکنون زمان تصمیم‌گیری است. بانک مرکزی باید از اختیارات قانونی خود استفاده و مسیر اصلاح را آغاز کند، پیش از آنکه مداخله قضایی به تنها گزینه باقیمانده تبدیل شود.

